

Orðalisti
Føroya náttúra
Lívfrøðiligt margfeldi

Magnus Gaard og Marjun Arge Simonsen

Rættlisið og tillagað hava: Anna Maria Fosaa, Eilif Gaard og Jóannes Dalsgarð. Onnur, ið hava rættlisið og ráðgivið, eru Janus Hansen, Lis Mortensen, Hóraldur Joensen o.o. Til hjálpar við orðagerðini hevur Jóhan Hendrik W. Poulsen verið.

aminosýra *kv* lívrúnnin sýra, sum inniheldur ein aminobólk (-NH₂). Aminósýrur eru lutevni í eggjahvítaevni og innihalda frumevnini køvievni (N), kolevni (C), vetni (H), súrevni (O) (og stundum svávl (S)) (da. *aminosyre*, en. *amino acid*)

arktiskur *l* sum hoyrir til ella er eyðkendur fyri norðara póløkið (um t.d. veðurlag, dýra- og plantusløg). Er miðalhitin fyri heitasta mánað lægri enn 10 °C, er veðurlagið arktiskt (da. *arktisk*, en. *arctic*)

arvastrongur *k* tilfar í kyknukjarna, sum er gjørt av DNA (da. *kromatin*, en. *chromatin*)

arvfeingi *h* allar ílegur og teirra ymsu samsætur, ið eru til í einum stovni (av einum dýra- ella plantuslagi) (da. *genpulje*, en. *gene pool*)

atlantiskur *l* **1.** atlantiska tíðarskeiðið: tíðarskeið frá uml. 8.000 til 5000 ár síðan (tá var veðurlagið lýtt og vátt) **2.** sum hoyrir til el. er eyðkent fyri Atlantshav el. lond og landøki, ið liggja við Atlantshav (um t.d. veðurlag, dýra- og plantusløg) (da. *atlantisk*, en. *atlantic*)

belti *h* **1.** sí **vakstrarbelti** **2.** eitt av fleiri økjum í t.d. fjøruni, ið hava ávísan gróður **3.** sí **veðurlagsbelti** (da., en. *zone*)

beltisskipan *kv* býti í beltum 1 el. 2 (da. *zonering*, en. *zonation*)

blandað fjøllitin *l* (um fjøllitlaslag) sum er kynbland millum tvey ymisk sløg og hevur tvífoldan av litilstali (*allopolyploid*)

blómuplantur *kv* flt bólkur av plantum, ið bera blómu(r) (*Spermatophyta*, da. *frøplante*)

borealur *l* **1.** boreala tíðarskeiðið: tíðarskeið frá 9000 til 8000 ár síðan **2.** norður- (t.d. boreal fiskasløg)

botndjór *h* djór, ið hevur búøki á ella í botni í sjónum, vøtnum og áum (da. *bunddyr*, en. *benthic fauna*)

botnfiskur *k* fiskur, ið hevur búøki, ið er knýtt at botni (da. *bundfisk*, en. *demersal fish*)

botnsjógvur *k* sjógvur niðri við botn (da. *bundvand*, en. *bottom water*)

botnvatn *h* vatn niðri á botni í djúpum vøtnum (t.d. Saksunarvatni og Leynavatni) (*hypolimnion*)

búfjöld *kv* bólkur av einstaklingum (plantum, dýrum, fólki) av sama slagi, ið livir saman á ávísum øki og myndar lívfrøðiliga eind (da., en. *population*)

búøki *h* øki, har eitt plantuslag ella djóraslag livir (*habitat*)

CBD stytting fyri *Convention on Biological Diversity*, t.e. millumtjóðasáttmáli um lívfrøðiligt margfeldi, ið varð undirskrivaður í Rio de Janeiro 1992

djóraplankton *h* djórasviv, t.e. djór, ið svimja so spakuliga, at tey ikki sjálv eru før fyri at gera av, hvar tey skulu vera í sjógvi, vøtnum og áum (sí eisini **plankton**) (da. *dyreplankton*, en. *zooplankton*)

djóraæti *h* smáar lívverur (smáur fiskur, smá kykt, yngul o.a.), sum duga til føði hjá djórum í sjógvi og vatni

DNA (stytting fyri *DeoxyriboNucleic Acid*) deoxyribonukleínsýra, t.e. kjarnasýra, ið arvastrongurin er gjørdur av

eggjahvítaevni *h* lívrinnið fjøltáttað stórmýl (*macromolekyle*), ið er gjørt av aminosýrum, proteini (da., en. *protein*)

einliti *l* (el. **einlitis-**) sum hevur eitt stakt par av litlum, t.e. ein litil fyri hvørt tvílitlapar, t.d. sáð og egg hjá fólki (*haploid*)

einnælingar *k* flt bólkur av plantum við einum gróðrarblað (*Monocotyledones*)

einsykin *l* (um einstaka veru) sum hevur tvær samsætur, ið eru eins fyri einum ávísnum eginleika (da. *homozygotisk*, en. *homozygotic*); sbr. **hinsykin**

einættaður *l* (um bólk av lívverum) sum hevur felags ættfaðir (da. *monofyletisk*, en. *monophyletic*)

ervasjógvur *k* sjógvur næst vatnskorpunum

ervavatn *h* vatn næst vatnskorpunum

evnistyngd *kv* tað, sum 1 cm³ av einum evni vigar í g. Vatn hevur evnistyngdina 1 g/cm³. Sjógvur er tyngri enn vatn, tí saltið í sjónum økir evnistyngdina (da. *massefylde*, en. *density*)

festing *kv* tað at eitt slag av ílegum fyri einum eginleika heilt trokar hini sløgini burtur úr stovninum (da. *fiksering*, en. *fixation*)

fjórliti *l* (el. **fjórlitla-**) sum hevur fýra av hvørjum litli (*tetraploid*)

fjölliti *l* (el. **fjöllitla-**) sum hevur trýggjar ella fleiri av hvørjum litli, t.d. tríliti (*triploid*), fjórliti (*tetraploid*), fimmliti (*pentaploid*), seksliti (*hexaploid*), sjeyliti (*heptaploid*), áttliti (*octoploid*), níggjuliti (*nonaploid*), tíggjuliti, (*decaploid*) og tólvliti (*dodecaploid*) (*polyploid*)

fjölskapaður *l* (um stovn) sum hefur fleiri enn tvær samsætur fyri einum ávísnum eginleika (da. *polymorf*, en. *polymorph*)

fjølættaður *l* (um bólk av lívverum) sum hefur sløg við ymsum ættfedrum (da. *polyfyletisk*, en. *polyphyletic*)

fjóra *kv* **1.** tað at sjógvurin er lækkaður eftir sjóvarfalli (da. *ebbe*, en. *low tid.*) **2.** økið millum hægstu flóð og lægstu fjøru, sjóvarmáli (da., en. *littoral zone*)

fjørður *k* **1.** langur vágur ella vík inn í land, Skálafjørður, Fuglafjørður el. Funningsfjørður **2** breitt sund, sjógvur millum oyggjar, Hestsfjørður, Skopunarfjørður

flokkur *k* flokkingarstig fyri lívverur (millum fylki og hóp) (*classis*)

flógv (flt **fláir**) *kv* (tunt) lag, lind, jaður í jørðini, t.d. basaltflógv (da. *lag*, en. *stratum*)

fosfat *h* sølt av fosforsýru (jónir) (H_2PO_4^- og HPO_4^{2-}). Meginparturin av fosfatinum, ið plantur taka upp sum føðslu, er HPO_4^{2-} (da. *fosfat*, en. *phosphate*)

fosfor *h* frumevni, sum m.a. finst loyst í vatni sum fosfat, ið er føðslusalt hjá plantum (evnafrøðiligt tekn: P) (da. *fosfor*, en. *phosphorus*)

framfylging *kv* eyðkend raðfylgja í vistskipan, sum plantur og dýr taka øki eftir (tá ið lendi verður lívbært) (da., en. *succession*)

frontur *k* staður á sjónum, har ið sjógvur við ymiskum eginleikum møtist, mót (da., en. *front*)

fruktlikam *h* lutur, sum myndast hjá posa- og keppasoppum og skónum í sambandi við kynjaða nøring, og sum síðan syrgir fyri spjaðingini av grókornum (da. *frugtlegame*, en. *fruit body*)

frumframleiðsla *kv* framleiðsla av lívrönnum evnum í fyrsta liði í fæðiketuni (t.e. tað at verur framleiða lívrönnin evni burtur úr ólívrönnum evnum), gróður (da. *primærproduktion*, en. *primary production*)

frumvera *kv* lívvera (við kyknukjarna), ið ikki hoyrir til dýra-, plantu- el. sopparíkið, t.d. tufludýr (*Protista*)

fræhvíti *k* (á urt) fæðsluvevnaður uttan um fræfostur (*endospermium*)

fræspjaðing *kv* tað at fræ spjaðist t.d. við vindi, vatni ella dýrum (da. *frøspredning*, en. *seed dispersal*)

fylki *h* flokkingarstig fyri lívverur (millum ríki og flokk) (*phylum*)

fæðiketa *kv* tað at lívverur liva hvør av aðrari (hugsað sum ein óbrotin keta frá teirri minstu til tað størstu) (da. *fødekæde*, en. *food chain*)

fæðiliður *k* liður í fæðiketuni (da. *trofisk led*, en. *trophic level*)

fæðinet *hv*: sambandið ímillum fleiri fæðiketur í eini vistskipan. Ein lívvera kann vera fæði hjá fleiri slögum og tískil binda fleiri fæðiketur saman (da. *fødenet*, en. *food web*)

fæðslusalt *h* ólívrönnin evni, ið plantum tørvar fyri at vaksa, t.d. nitrat og fosfat (da. *næringssalt*, en. *nutrient*); sbr. **taðevni**

gáttarfjørður *k* fjørður, ið hevur eina gátt (t.e. grynnu) tvørturum (da. *tærskelfjord*)

graslendisgróður *k* eitt av fleiri gróðrarbrigdum (en. *grassland vegetation*)

grámosagróður *k* eitt av fleiri gróðrarbrigdum (en. *Racomitrium vegetation*)

gróðrarbrigdi *h* plantufrøðiligt býti av gróðri í brigdi, ið byggir á, hvørji plantusløg eru mest sannlík at vaksa saman, t.d. graslendisgróður, grámosagróður, l yngheiðagróður (da. *vegetationstype*, en. *vegetation type*)

gróhúsi *k* gøgn, ið framleiða gró(korn) (*sporangium*)

gróskorn *h* nøringarkykna hjá blómuleysum plantum, gró (da., en. *spore*)

grønkorn *h* kyknugagn (við grønum litkornum), har ið ljóssamevningin fer fram (da. *kloroplast*, en. *chloroplast*)

havbit *h* tað at seta ungfisk á "bit" úti á havi (da., en. *ocean ranching*)

havbotnsspjáðing *kv* tað at jarðskorpuplátur reka hvør frá aðrari, t.d. fram við Miðatlantsrygginum (da. *havbundsspredning*, en. *seafloor spreading*)

háfjallabelti *h* (í Føroyum) vakstrarbelti oman fyri 400 m hædd (er eyðkent av arktiskum gróðri) (da. *arktisk zone*, en. *arctic zone*)

hinsykin *l* (um einstaka veru) sum hevur tvær samsætur, ið eru ymiskar fyri einum ávísu eiginleika (da. *heterozygotisk*, en. *heterozygotic*); sbr. **einsykin**

hitabelti *h* leið báðumegin miðkringin á jørðini frá 23° 27' norðurbreidd og 23° 27' suðurbreidd, tropur (da. *troperne*, en. *the tropics*)

hópur *k* flokkingarstig fyri livandi verur (millum flokk og ætt) (*ordo*)

innannøring *kv* (framhildið) kynbland millum skyldar einstaklingar, ið hevur við sær, at allar verurnar í stovninum sum frá líður fáa sama slag av ílegum, t.e. at ílegurnar festast (da. *indavl*, en. *inbreed*)

innansopprót *kv* sopprót, har soppurin livir inni í rótunum á plantuni, sum hann hevur samværi við (*endomycorrhizae*)

innlendur *l* (um lívveru) sum er avmarkaður til ávíst øki el. land og er íkomin á staðnum, ílendur (da. *endemisk*, en. *endemic*)

innsloddur *l* innslodd planta el. urt: planta (ótilætlað) borin inn (í land) við fólki, t.e. ikki upprunalig planta (da. *introduceret*, en. *introduced*)

innsløðingur *k* innslodd lívvera (da. *indslæbt organisme*, en. *introduced organism*)

IUCN: stytting fyri heitið á náttúruverndarstovninum *International Union for the Conservation of Nature*

ílega *kv* **1.** eind í litli, ið er uppskrift upp á ein ávísan arvaeginleika **2.** raðfylgja av lútpørum í DNA, ið er uppskrift upp á júst eitt eggjahvítaevni (da. *gen*, en. *gene*)

íleguslag *h* tað, sum eyðkennir lívveruna arvafrøðiliga, t.e. allar ílegurnar hjá eini lívveru (da., en. *genotype*); sbr. **sjóndarslag**

ískápa *kv* hálendisísur (til støddar sum íslendsku og norsku jøklarnir) (da. *iskappe*, en. *icecap*)

ístíð *kv* kalt tíðarskeið í jarðarsøguni við lýggjum skáum (tá ið stór landøki liggja undir jøkulísi). Seinasta ístíð endaði fyri 10.000-12.000 árum síðan (da. *istid*, en. *Ice Age*)

jarðarskorpa *kv* ytsta lag á jørðini (5-70 km tjúkt) (da. *jordskorpe*, en. *Earth's crust*)

jarðriv *h* tað at vindur og vatn máa jørðildið (da. *jorderosion*, en. *earth erosion*)

jarðskorpupláta *kv* ein av fleiri plátum, ið liggja uttast á jarðarknøttinum (tá ið tær flyta seg, verður jarðskjálvti) (da. *jordskorpeplade*, en. *plate*)

kelvi *h* yngul hjá kræklingi, øðu, gággu, krabba o.s.fr., kelvingur, kelv

kjarnloysingur *k* kykna við ongum kjarna, t.d. bakteríur og blágrønalgur (*Prokaryota*).

klorofyl *h* slag av mýli, sum er neyðugt fyri, at ljóssamevning skal kunna fara fram (er í grønkornum) (da. *klorofyl*, en. *chlorophyll*)

koltvísúrni *h* lit- og luktleyst luftevni, sum í hvørjum mýli hevur tvey súrevnisatom (O) og eitt kolevnisatom (C) (evnafrøðiligur formil: CO₂). Koltvísúrni fer út í lofthavið, hvørja ferð kol, olja ella annað lívrundið tilfar verður brent (da. *kuldioxid*, en. *carbon dioxide*)

kveiki *k* fjøltáttað eggjahvítaevni, ið styðjar upp undir (kveikir) ávísar lívevnafrøðiligar vísingar (reaktiónir) (summar bindingar brotna og aðrar verða skaptar) uttan sjálv at broytast (da. *enzym*, en. *enzyme*)

kykna *kv* minsta sjálvstøðuga eind í lívveru (da. *celle*, en. *cell*)

kyknubýting *kv* tað at kykna býtir seg sundur í tvey (da. *celledeling*, en. *cell division*)

kyknugagn *h* lítið likam í plantu- ella djórakyni, sum hevur ávíst virki. Dømi um kyknugagn eru kjarni og grønkorn (da. *organel*, en. *organelle*)

kyknukjarni *k* (í kyknu) kyknugagn, ið inniheldur arvastrongin (da. *cellekerne*, en. *nucleus*)

kynblanda *s* ala saman ymiskar lívverur, ofta av hvør sínum ættkyni ella slag (da. *hybridisere*, en. *hybridize*)

kynblendingur *k* avkom hjá tveimum ymiskum lívverum (ofta av tveimum rættiliga ymiskum lívverum, ið t.d. eru hvør sítt ættkyn ella slag) (da., en. *hybrid*)

kynbøta *s* bøta miðvíst um plantu- el. djóraslag (við at velja út verur við ávísam eiginleikum) (da. *avle*, en. *breed*)

kynsbýting *kv* tað at kyknur fara sundur soleiðis, at talið á litlum verður býtt í helvt (*meiosis*)

kynvik *h* tað at kvennverur fáa smá kallkynsgøgn (orsakað av dálking), t.d. er hetta fyrbrigdi funnið hjá purpurkúvingum á okkara leiðum (*imposex*)

kWh (stytting fyri *kilowatttími*) *k* eind fyri orku, ið svarar til eitt kilowatt í ein tíma (= 3.6 milliónir joule el. 860 kilogrammkaloriur)

larva *kv* 1. fiskur á menningarstigi millum kleking og yngul 2. menningarstig hjá flestum ryggleysum dýrum, froskdýrum og fiski, ið er ólíkt teirri vaksnu lívveruni

lágfjallabelti *h* (í Føroyum) vakstarbelti oman fyri 200 m hædd (og upp til 400 m hædd), ið er eyðkent við, at eingin lyngvøxstur er. Hesin vøxstur fatar tó eisini um plantur á láglendi og háfjallalendi (da. *subarktisk zone*)

láglandisbelti *h* (í Føroyum) tað niðasta vakstarbelti, ið er eyðkent av lyngvøxstri (røkkur upp í 200 m hædd) (da. *tempereret zone*, en. *temperate zone*)

lendisgjørd mýri *kv* mýri, sum upprunaliga hevur verið vatn el. tjørn (en. *topogenic mire*)

litil (*flt litlar*) *k* lítil tráður við arvaeginleikum í kyknukjarna hjá livandi verum, ið myndast (og fer saman í pør), tá ið kyknur býtir seg (da. *kromosom*, en. *chromosome*)

litkorn *h* ymisk litevni (da., en. *pigment*)

livin *l* (í vistfrøði) sum er livandi; livin viðurskifti eru t.d. føði, kapping millum sløg og nøgd av avkomi (da. *biotisk*, en. *biotic*)

lívberur *l* (um lendi o.tíl.) sum er so háttað, at til ber hjá lívverum at trívast og nørast har

lívfrøðiligt margfeldi *h* fjölbroytni viðvíkjandi livandi verum og tað vistfrøðiliga samspælið, ið tær eru ein partur av, t.e. fjölbroytni í vistskipanum, har plantur og dýr liva, fjölbroytni av plantu- og dýrasløgum í vistskipanum og fjölbroytni av arvaeginleikum hjá teimum einstøku sløgnum (da. *biodiversitet*, en. *biodiversity*)

lívmegn *kv* nøgd av øllum livandi lívverum á einum ávísum øki máld í vekt ella rúmd (da. *biomasse*, en. *biomass*)

lívrunnin *l* ið stavar frá livandi verum; *lívrunnið evni*: kolevnissamband oftast í dýrum og plantum; kann tó eisini framleiðast úr ólívrunnum evnum (da. *organisk*, en. *organic*)

lívøki *h* avmarkað øki við ávísum livnum og ólivnum umstøðum sum t.d. fjøra, hagi, tjarnir o.s.fr. (*biotop*)

ljóssamevning *kv* tilgongdin, tá ið vatn og kolsýra verða til kolvætu í grønum plantum í sólarljósi (da. *fotosyntese*, en. *photosynthesis*)

lútkendur *l* við pH-virði oman fyri 7 (da. *basisk*, en. *alkaline*); móts. **súrur**

lútpar *h* vetnisbinding ímillum tvær mótsettar kjarnasýrur í DNA (da. *basepar*, en. *basepair*)

lyngheiðagróður *k* eitt av fleiri gróðrarbrigdum (en. *dwarf shrub vegetation*)

meginlandarák *h* tað at jarðskorpuplátarnar so líðandi førkast hvør í mun til aðra (t.d. eru meginlondini Amerika og Afrika-Evropa við meginlandarákinum flutt hvørt frá øðrum) (da. *kontinentaldrift*, en. *Plate tectonics*)

menningarlæra *kv* ástøði um, hvussu plantu- og dýrasløg mennast, t.e. støðugt broytast til eitt hægri stig (*The Theory of Evolution*)

mót *h* sí frontur

mýrimosar *k flt* slekt av mosum, ið vaksa á vátlendi (*Sphagnum*)

natúrligt úrval *h* tann tilgongd, har tær lívverur í einum stovni, sum arvafrøðiliga eru best lagaðar til natúrligu umstøðurnar, fáa mest lívseigt avkom, og tær, ið ikki eru so væl tillagaðar, fáa avkom, ið er minni lívseigt. Hetta hevur so við sær, at arvfeingið í stovninum broytist við tíðini (da. *naturligt udvalg*, en. *natural selection*)

náttúrulandslag *h* landslag, sum ikki er ávirkað av røkt (t.e. velting, planting, bygging o.a.); sbr. **røktarlandslag**

nitrat *h* saltið av saltpetursýru (evnafrøðiligur formil: NO_3^-)

nymfa *kv* ungi formurin hjá skordýrum við einfaldari umskapan (líkist nógv teirri vaksnu veruni) (da. *nymfe*, en. *nymph*)

ormvera *kv*: larva hjá skordýrum við fulkomnari umskapan (da. *larve*, en. *caterpillar*)

oxygen *h* súrevni (evnafrøðiligt tekn: O)

ólivin *l* (í vistfrøði) sum ikki er livandi; ólivin viðurskifti eru t.d. hiti, streymur, sólarljós og súr- og saltleiki (da. *abiotisk*, en. *abiotic*)

ólívrúnnin *l* ið ikki stavar frá livandi verum; *ólívrúnnið evni*: evni, ið ikki inniheldur kolevni, undantikin koltvísúrni, kolsýru og søltini av kolsýru (da. *uorganisk*, en. *inorganic*)

ósarák *h*: rák inni á firðum, ið tekur seg upp av, at áarvatn rennur í firðirnar (da. *fjordstrøm*, en. *estuary current*)

plankton *h* sviv, t.e. smáar verur í sjógvi, vøtnum ella áum, ið svimja so spakuliga, at tær reka frítt við streyminum (da. *svæv*, *plankton*, en. *plankton*)

plantuplankton *h* plantusvív, t.e. ørsmáar plantur, ið sveima ovarlaga í sjógvi, vøtnum og áum. Sí eisini **plankton** (da. *planteplankton*, en. *phytoplankton*)

plantusamfelag *h* gróður við ávísnum plantusløgum, ið trívast á sama øki (da. *plantesamfund*, en. *plant community*)

plantuæti *h* ørsmáar einkyknualgur, sum duga til føði hjá t.d. djóraplankton og skeljadjórum

pH-virði *h* mát fyri súrleikastig ($\text{pH} = -\log [\text{H}^+]$) (da. *pH-værdi*, en. *pH value*)

preborealur *l* preboreala tíðarskeiðið: frá o.u. 10.000 til 9000 ár síðan (da. *preboreal*, en. *pre-Boreal*)

regnmýri *kv* mýri niðri á slætta í dali (en. *ombrogenic mire*)

reyðlisti *k* listi við hóttum soppa-, djóra- el. plantusløgum (da. *rødliste*, en. *redlist*)

ríki *h* høvuðsflokkingarstig fyri lívverur. Vanliga verða lívverur nú skiftar í 5 ríki, t.e. kjarnloysingar (*Prokaryotae*), frumverur (*Protista*), soppar (*Fungi*), plantur (*Plantae*) og dýr (*Animalia*) (*regnum*)

RNA (stytting fyri RiboNucleic Acid) ribonukleinsýra. Stakur strongur av kjarnasýru. Hevur týdning, tá ið protein verður gjørt

røktarlandslag *h* landslag sum røkt (t.e. velting, planting, bygging o.a.) hevur sett sítt eyðkenni á (da. *kulturlandsskab*); sbr. **náttúrulandslag**

samfelag *h*: ávís djóra- og plantusløg, ið liva saman (da. *samfund*, en. *community*)

samsæta *kv* annar partur av ílegupari (da., en. *allele*)

samværi *h* tað at tvær ymiskar verur liva saman (da. *symbiose*, en. *symbiosis*)

samættaður *l* (um bólka af lívverum) sum hefur sama ættfaðir, tó eru summi slög, ið eisini hava sama ættfaðir, ikki tikin við í bólkingina (da. *parafyletisk*, en. *paraphyletic*)

sankutøð *h flt* blandingur av lívrunnum evnum, ið verða niðurbrotin, t.e. urtagarðsburturkast, matleivdir o.a. lívrunnið burturkast, sum koyrt verður í køst ella kassa (sankutøð eru ikki mykjutøð) (da. *kompost*)

sjóndarslag *h* tað, ið eyðkennir útsjónd (t.e. úrslit av arvaeginleikum (íleguslagi) hjá einstaklingi og ytru umstøðunum) (da. *fænotype*, en. *phenotype*); sbr. **íleguslag**

silikat *h* salt av kisilsýru (da. *silikat*, en. *silicate*)

slag *h* flokkingarstig fyri livandi verur. Plantur ella dýr, ið líkjast so mikið nógv, at tey eru før fyri at makast og fáa avkom, ið ikki er lívssørt, hoyra til sama slagið (*species*).

slekt *kv* flokkingarstig fyri livandi verur (*genus*). -Viðvíkjandi altjóða frøðiheitum á plantum og djórum er reglan: standa tvey latínsk heiti, er tað slekt og slag (t.e. *genus* og *species*), t.d. rósuhjálpirót (*Rhodiola rosea*), vanlig fliða (*Patella vulgata*), vestanmús (*Mus domesticus*)

soppmóðir *kv* (á soppi) tættur vavstur av klønum kyknutræðrum undir jørð (*mycelium*)

sopprót *kv* tætt samband (el. samværi) millum sopp og planturót (*mycorrhizae*)

soppráður *k* tráðvaksin og greindur gróðrarpurtur av soppi; nógvir soppræðrir mynda tilsamans soppmóðurina (*hyphae*)

stovnur *k* tað, ið til er av sama slag og nørist saman (og sum er felags um arvfeingið), t.d. fiskastovnur, fuglastovnur (da. *bestand*, en. *stock*)

strandarong *kv* grasvaksið lendi niðri við sjóvarmálan, ið er undir á hægstu flóð (en. *brackish marsh*, *salt-marsh*)

streptokokkur *k* sjúkuelvandi bakteria, sum t.d. kann elva til hálsbruna og lungnabruna

stökklag *h* lag, har hiti og onnur viðurskifti broytast nógv í sjógvi og vøtnum við dýpinum
(*metalimnion*, da. *springlag*)

subarktiskur *l* sum hoyrir til el. er eyðkent fyri økið millum arktiska og norðara tempraða beltið
(da. *subarktisk*, en. *subarctic*)

subborealur *l* subboreala tíðarskeiðið: tíðarskeið fyri 5000 til 2500 árum síðan (tað endar uml. ár
600 fyri okkara tíðarrokning)

subtropiskur *l* sum hoyrir til el. er eyðkent fyri økið millum tempraðu beltini og tropiska beltið
(da. *subtropisk*, en. *subtropic*)

súrevni *h* lufteveni uttan lit, lukt og smakk, ið næstan allar lívverur nýta til at brenna lívrunnin evni,
oxygen (evnafrøðiligt tekn: O)

súrur *l* við pH-virði niðan fyri 7 (da. *sur*, en. *acid*); móts. **lútkendur**

svávulvetni *h* lufteveni, sum brennir og hevur ringan lukt. Er ein sambinding av svávuli og vetni, ið
summar smáverur framleiða (evnafrøðiligt formil: H₂S) (da. *svovlbrinte*, en. *hydrogen sulphide*)

sviv *h* sí **plankton**

taðevni *h* evni, ið lívverum tørvar fyri at vaksa og mennast (da. *næringsstof*, en. *nutrient*); sbr.
føðslusalt

taksonomi *kv* vísindini um háttalagið at skipa og flokka allar lívverur eftir líkskapi og ólíkskapi
(t.e. í høvuðsstigini ríki (*regnum*), fylki (*phylum*), flokkur (*classis*), hópur (*ordo*), ætt (*familia*), slekt
(*genus*) og slag (*species*))

temprað belti *h* sí láglandisbelti

tempraður *l* **1.** miðalheitur **2.** sum hoyrir til el. er eykendur fyri beltini, ið eru millum vendikringarnar og pólkeringarnar (da. *tempereret*, en. *temperate*)

termiskur *l* ið viðvíkur hita (da. *termisk*, en. *thermal*)

tilrenningarmýri *kv* mýri, sum er íkomin á fjallasíðum, tí vatnið ikki sleppur burtur (en. *soligeneous mire*)

tropiskur *l* ið hoyrir til el. er eyðkendur fyri tropurnar, hitabeltis- (da. *tropisk*, en. *tropical*)

træmark *h* mark fyri hvussu langt niðan trø kunnu vaksa (á fjallasíðu). Træmarkið í Føroyum verður mettt at vera o.u. 100 til 200 metrar oman fyri sjóvarmálan (da. *trægrænse*, en. *tree limit*)

tvílitin *l* (el. **tvílitla-**) sum hevur tveir av hvørjum litli (*diploid*)

tvínevnisskipan *kv* navnaskipan, ið setur vísindaligt latínskt heiti á eitt lívveruslag. Heitið er í tveimum. Fyrsta navnið vísir til slektina, og seinna navnið vísir til slagið. Alt navnið verður skrivað við skákstavum (da. *binomialsystem*, en. *binomial system*); sbr. **slekt**

umskapan *kv* tað at dýr broytast til eina heilt aðra veru í tveimum ella trimum menningarstigum (t.d. ormvera > reivvera > fullbúgvíð skordýr), einføld umskapan, fullfíggað umskapan (da. *metamorfose*, en. *metamorphosis*)

undirhópur *k* flokkingarstig fyri livandi verur (millum hóp og yvirætt) (*subordo*)

undirslag *h* flokkingarstig fyri livandi verur (undirskipað slag) (*subspecies*)

uppsjóvarfiskur *k* fiskur, ið livir uppi í sjónum, uttan tilknýti til botnin (da. *pelagisk fisk*, en. *pelagic fish*)

urpt [urt] *kv* tey egg, ið fuglur verpur hvørja ferð, urt (da. *kuld*, en. *clutch*)

uttansopprót *kv* sopprót, har soppurin liggur uttan um røturnar á plantuni, sum hann hevur samværi við (*ektomycorrhizae*)

útskiftingartíð *kv* tíðin, tað tekur at skifta sjógvin út (t.d. inni á fjørði el. í vatni)

vakstrarbelti *h* eitt av fleiri økjum við gróðrarbrigdum, ið skifta líðandi úr fjøru og upp á fjallatopp (t.d. temprað belt, lágfjalla- og háfjallabelti), belt 1 (da. *vegetationsbælte*, en. *vegetation zone*)

vakstrarbýting *kv* tað at kykna býtir seg sundur (og arvaeginleikarnir býta seg somuleiðis sundur í heilt eins arvaeginleikar til báðar dótturkyknurnar í sundurbýtinum) (*mitosis*)

vakstrarhúsárin *h* tað at lofthavið hitnar orsakað av dálking (serstakliga av koltvísúrni). Tað hevur við sær veðurlagsbroytingar (da. *drivhuseffekt*, en. *the greenhouse effect*)

vatnrensl *h* vatnið í eini á eina ávísa tíð (verður mált í l/sek.) (da. *vandføring*)

vátur graslendisgróður *k* eitt av fleiri gróðrarbrigdum (en. *moist grassland vegetation*)

veðurlagsbelti *h* eitt av fyra økjum á jørðini, ið ganga javnfjart við miðkringin (ekvator) og hava felags eyðkenni, t.d. veðurlag, gróður o.a. (arktiskt, temprað, subtropiskt og tropiskt belt), (da. *klimazone*, en. *climate zone*)

vetrarvist *kv* tilhald um veturin (t.d. hava reivverur stundum vetrarvist í moldini) (da. *overvintringssted*, en. *wintering area*)

viki *k* leiklutur hjá lívveru í vistskipan (t.e. hvussu lívvera hóskar til og ávirkar umhvørvið á sínum búðki) (*niche*)

vistskipan *kv* avmarkað eind í náttúruni, sum er at fata sum eitt lívfrøðiligt samfelag (har tað livandi og tað, sum ikki er livandi, í stóran mun virka saman í eini heild) (da. *økosystem*, en. *ecosystem*)

yngul *k* avkom hjá ávísimum djórum og fiskum (hjá fiski menningarstig millum larvu og murt)

ætt *kv* flokkingarstig fyri lívverur (*familia*)

ættkyn *h* ein bólkur av verum av sama slagi við nøkrum ávísimum felagseyðkennum (da., en. *race*)